

ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОФІЛЬ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ІІІ СТУПЕНЯ

УДК 373.51:330.101

*Ольга Бутко, здобувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*

ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОФІЛЬ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ІІІ СТУПЕНЯ

Стаття присвячена аналізу становлення економічного профілю навчання в системі профільного навчання старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів ІІІ ступеня. Розкрито законодавчо-нормативне забезпечення впровадження профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, зокрема економічного профілю навчання. Здійснено аналіз наукових праць з проблем профільної економічної освіти. Визначено сутність економічного профілю навчання.

Ключові слова: профіль навчання, економічний профіль навчання, профільна економічна підготовка, профільна економічна освіта.

Рис. 1. Літ. 6.

*Ольга Бутко, соискатель кафедры общей педагогики и педагогики высшего образования
Харьковского национального педагогического университета имени Г.С. Сковороды*

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ПРОФИЛЬ ОБУЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ ПРОФИЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ СТАРШЕЙ ШКОЛЫ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ ІІІ СТЕПЕНИ

Статья посвящена анализу становления экономического профиля обучения в системе профильного обучения старшей школы общеобразовательных учебных заведений ІІІ степени. Раскрыто законодательно-нормативное обеспечение внедрения профильного обучения в общеобразовательных учебных заведениях, в частности экономического профиля обучения. Осуществлен анализ научных трудов по проблемам профильного экономического образования. Определена сущность экономического профиля обучения.

Ключевые слова: профиль обучения, экономический профиль обучения, профильная экономическая подготовка, профильное экономическое образование.

*Olha Butko, Applicant of the General Pedagogy and Pedagogy of Higher Education Department
Kharkiv Hruhoriy Skovoroda National Pedagogical University*

ECONOMIC PROFILE OF EDUCATION IN THE SYSTEM OF PROFILE STUDYING AT SECONDARY SCHOOL OF THE ІІІ LEVEL

This article analyzes the formation of economic profile of training in system of profile education at educational institutions of the ІІІ degree. The author discloses the legislative-normative support of the introduction of profile education at secondary schools, including the economic-oriented schools. The article deals with the analysis of scientific papers according to the problems of economic profile of education. The author highlights the essence of the economic profile of education.

Keywords: an education profile, the economic profile of education, the profile economic preparation, the profile economic education.

Постановка проблеми. Одним з перспективних завдань “Національної стратегії розвитку освіти на період до 2021 року” (Указ Президента України № 344/2013 від 25.06.2013 року) є посилення економічної підготовки учнів. У системі загальної середньої освіти економічну підготовку учнів здійснюють за рахунок допрофільного та профільного навчання, яке передбачене положеннями Державного стандарту базової і повної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392) та ґрунтується на положеннях Концепції профільного навчання у старшій школі (Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.10.2013 № 1456). Сьогодні профілізація старшої

школи в Україні знаходиться в стадії становлення, здійснюється уточнення навчальних профілів, змісту профільного навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поряд із практичним становленням та реалізацією профільного навчання вітчизняними та зарубіжними дидактами, психологами, педагогами активно розробляються теоретичні основи організації та функціонування профільного навчання. Учені розглядають концептуальні положення профілізації в різних її аспектах: концептуальні засади особистісно орієнтованого профільного навчання в загальноосвітній школі (А. Алексюк, Н. Бібік, А. Бойко, С. Гончаренко, І. Лернер, Ю. Мальований, О. Савченко,

ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОФІЛЬ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ІІІ СТУПЕНЯ

Б. Федоришин та ін); сутність і особливості організації профільного навчання (С. Вольянська, Т. Захарова, П. Лернер, Л. Липова, І. Лікарчук, В. Огнев'юк, Ю. Пархомець, М. Піщалковська, Л. Покроєва, П. Сікорський, Н. Шиян та ін.); науково-методичний супровід (Н. Бібік, М. Бурда, Р. Вдовиченко, Т. Козлова та ін.); зміст навчання та організація навчально-виховного процесу в умовах профільного навчання (А. Баранников, Г. Вороніна, С. Вольянська, М. Гузик, О. Лазарев, Ж. Лістарова, А. Пентін, Г. Пічугіна, С. Рягін, А. Сологуб, С. Трубачева, Н. Чайченко та ін.); організація допрофільної підготовки в основній школі (Е. Аршанський, О. Алесьєва, А. Пінський, Г. Тахтамишева та ін.); психологічні аспекти профільного навчання (Г. Балл, І. Кон, П. Перепелиця, В. Рибалка, С. Максименко та ін.); організація профільного навчання в сільській школі (І. Осадчий, А. Самодрин, Н. Шиян, В. Люлька та ін.); організація профільного навчання в зарубіжній школі (М. Авраменко, А. Джуринський, Н. Кравець, К. Корсак, О. Локшина, О. Савченко та ін.); історія становлення профільно орієнтованого навчання (С. Максименко, К. Корсак, І. Лікарчук, Н. Бібік та ін.), компаративний аналіз організації профільного навчання в різних країнах, (Н. Воскресенська, О. Лисова, О. Локшина, О. Овчарук, А. Сбруєва) тощо.

Дослідження проблем формування економічної культури в учнів старшої школи економічного профілю навчання розглядається вченими в таких аспектах: формування підприємницьких здібностей (Н. Олійник, О. Набока, А. Калінська), організація наступності в економічній освіті (В. Терес), формування економічних знань (Л. Новікова), формування основ економічної компетентності (І. Кінзібаєва), зміст економічної освіти і методична система її забезпечення (О. Камишанченко, В. Кулішов). Навчально-методичним забезпеченням профільної економічної освіти займаються: Ю. Бицюра, Л. Пужайчерда, О. Захарова, Г. Воїтелева, В. Радченко, Г. Горленко, С. Степаненко, Є. Лук'янова, О. Майдебура, В. Медеяєв, І. Радіонова, О. Слесаренко і ін. Ними розроблено навчальні програми спецкурсів, курсів за вибором, факультативів, збірники різнорівневих завдань з економіки.

У 2010 році у системі загальної середньої освіти відбулося важливе перетворення: у старшій школі введено профільне навчання, зокрема економічний профіль навчання. Тому актуальним є осмислення сутності, місця та ролі економічного профілю навчання на нинішньому етапі розвитку старшої школи сучасних загальноосвітніх навчальних закладів ІІІ ступеня.

Метою статті є аналіз становлення

економічного профілю навчання в системі профільного навчання старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів ІІІ ступеня у вітчизняній теорії та практиці.

Виклад основного матеріалу. Кращому розумінню сутності, місця і ролі економічного профілю навчання сприяє аналіз становлення профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах ІІІ ступеня. Впровадження профільного навчання в загальноосвітніх закладах започатковано Постановою Кабінету міністрів України № 1717 від 16 листопада 2000 року із змінами, в якій передбачено перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання для учнів, які почнуть навчатися у першому класі 2001 року і в наступні роки, у три етапи:

- перший етап з 1 вересня 2001 року – у загальноосвітніх навчальних закладах І ступеня;
- другий етап з 1 вересня 2005 року – у загальноосвітніх навчальних закладах ІІ ступеня;
- третій етап з 1 вересня 2010 року – у загальноосвітніх закладах ІІІ ступеня [6].

Галузевою програмою впровадження профільного навчання на 2008 – 2010 роки (Рішення колегії МОН України від 24.04.2008 р. № 4/11-2) передбачені заходи щодо створення нормативно-правового, навчально-методичного, матеріально-технічного, кадрового забезпечення впровадження профільного навчання з урахуванням потреб ринку праці; модернізації структури та змісту освіти учнів старшої школи; апробації різних форм допрофільної підготовки та профільного навчання, у тому числі учнів сільської місцевості; забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в умовах профільного навчання.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 834 від 27.08.2010 року затверджені типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів ІІІ ступеню. В пояснювальній записці до типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів ІІІ ступеня обґрунтовано доцільність запровадження 11-річного терміну здобуття повної загальної середньої освіти, передбачено реалізацію освітніх галузей Базового навчального плану через навчальні предмети і курси, вказано гранично допустиме навчальне навантаження учнів. В навчальних планах старшої школи реалізується зміст освіти залежно від обраного профілю навчання. Кожен з профілів передбачає вивчення предметів на одному з трьох рівнів (стандарту, академічному, профільному). Цим документом уточнюються основні напрями диференціації навчання, розкривається поняття профільності як ефективного засобу диференціації

**ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОФІЛЬ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ
СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ІІІ СТУПЕНЯ**

навчання у старшій школі, яка має на меті забезпечити більш глибоку підготовку старшокласників у тій галузі знань і діяльності, до яких у них сформувались стійкі інтереси і здібності. Запропоновані плани дають змогу залежно від потреб учнів комплектувати старші класи за напрямками диференціації: природничо-математичним, філологічним, суспільно-гуманітарним, художньо-естетичним, технологічним, спортивним. Напрями диференціації конкретизуються в окремі профілі навчання: фізичний, математичний, біолого-хімічний, економічний, географічний, екологічний, правовий, інформаційно-технологічний тощо (рис. 1). В пояснювальній записці вказано, що навчальні заклади можуть самостійно складати робочі навчальні плани відповідно до наведених додатків за відповідною мовою навчання. У Додатку 8 наведено типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання суспільно-гуманітарного напрямку, в якому розкрито тижневе навчальне навантаження класів економічного профілю навчання. У інваріантній частині навчального плану на вивчення економіки відводиться 3 години на тиждень у кожному класі. Варіативна складова передбачає 6 годин на тиждень у 10 класі та 4 години на тиждень в 11 класі на поглиблене вивчення предметів, курси за вибором, факультативи профільного спрямування [5].

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 “Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти”, рішення колегії Міністерства освіти і науки від 27 серпня 2013 року протокол № 4/1-2 та з метою модернізації змісту загальної середньої освіти 21 жовтня 2013 року затверджена Концепція профільного навчання у старшій школі (Наказ Міністерства освіти і науки України № 1456). В Концепції визначено методологію, організаційно-педагогічні умови, окреслено механізми реалізації профільного навчання у старшій школі, вказано нормативні документи, на яких базується Концепція, надано коротку характеристику вітчизняного і зарубіжного досвіду організації профільного навчання. В даному документі профіль навчання включено до структури профільного навчання і розкрито як спосіб організації диференційованого навчання, який передбачає розширене, поглиблене і професійно зорієнтоване вивчення циклу споріднених предметів. Він визначається з урахуванням інтересів та можливостей учнів, перспектив здобуття подальшої освіти і професійних перспектив учнівської молоді; кадрових, матеріально-технічних, інформаційних ресурсів школи; соціокультурної і виробничої інфраструктури району, регіону. Школи формують

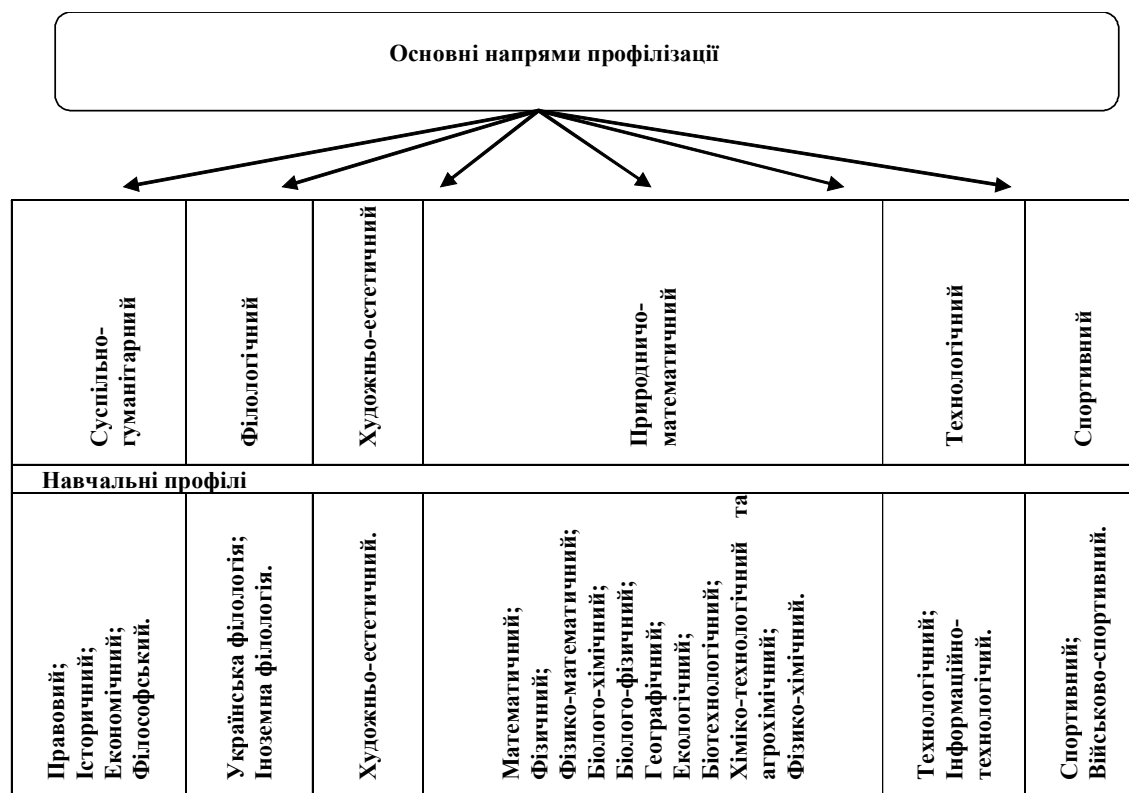

Рис. 1. Основні напрями профілізації старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів

ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОФІЛЬ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ІІІ СТУПЕНЯ

ті чи інші профілі навчання за рахунок комбінації базових, профільних, вибірково-обов'язкових предметів, спеціальних курсів, курсів за вибором та факультативів відповідно до профільного самовизначення учнів. На вивчення профільних предметів може відводитися 5 – 10 годин на тиждень в 10 та 11 класах у залежності від кількості обраних учнем предметів для профільного вивчення. Кількість годин на їх вивчення може бути збільшена за рахунок додаткових годин навчального плану. Концепцією передбачено, що засвоєння змісту освіти у загальноосвітніх навчальних закладах з профільним навчанням має, по-перше, забезпечувати загальноосвітню підготовку учнів, по-друге – підготовку до майбутньої професійної діяльності [4].

Отже, економічний профіль навчання офіційно включено до складової суспільно-гуманітарного напрямку профілізації старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів ІІІ ступеня. Проте аналіз праць з проблем профільного навчання свідчить про дослідження окремих аспектів профільного економічного навчання в старшій школі загальноосвітніх навчальних закладів ІІІ ступеня.

Дослідженню проблем профільної економічної підготовки значну увагу приділила російська вчена Х. Аліжанова, яка обґрунтувала соціально-педагогічні передумови запровадження профільної підготовки, форми її здійснення в інноваційних освітніх установах; проаналізувала теорію і практику профільної економічної підготовки, практику використання дослідницьких методів у профільній економічній підготовці, значимість маркетингових досліджень в економічній підготовці школярів. Автор розглядає профільну економічну підготовку як “систематичний, цілеспрямований процес, що передбачає наявність позитивного ставлення до об’єктів власності, здатність усвідомлення економічних інтересів і придбання навичок економічного аналізу, оволодіння значущими якостями особистості, які сприяють включенню в соціально-економічні відносини. Профільна економічна підготовка передбачає постійне просування від простого до складного за рахунок здійснення набору шляхів, засобів, способів і форм, придбання і розширення економічних знань, умінь, з виходом на більш високий змістовний рівень, що передбачає формування економічного мислення, здатності до ділового спілкування, виховання ініціативності і заповзятливості тощо” [1, 16].

Російська вчена І. Кінзібаєва у дослідженні “Формування основ економічної компетентності старшокласників у процесі профільної соціально-

економічної освіти” вперше визначила поняття “профільна соціально-економічна освіта” як цілеспрямований процес формування системи знань про соціально-економічну сферу суспільства, цінностей, що відповідають новим економічним реаліям, включення в соціально-економічні відносини [3, 11].

Т. Гуцан у своїй роботі визначила етапи становлення профільної економічної освіти: *перший* (1804 – 1917 р.) – викладання економічних дисциплін у гімназіях та комерційних училищах, зумовлене бурхливим економічним розвитком суспільства та становленням економічної науки; *другий* (1918 – 1991 р.) – включення основ економіки у зміст інших навчальних предметів, детерміноване особливостями функціонування шкільної освіти в СРСР; *третій* (1992 р. – наш час) – активне запровадження у старшій школі загальноосвітніх навчальних закладів економічного профілю за умов обов'язкового вивчення економіки у профільних та універсальних класах. Автор вперше обґрунтувала думку, що “метою профільної економічної освіти є: формування в особистості молодшої людини економічного мислення та культури поведінки в ринковому середовищі; озброєння теоретичними знаннями та практичними вміннями, наявність яких уможливує самостійне вирішення економічних проблем; розвиток здібностей, що реалізуються в економічних видах діяльності; формування свідомого вибору професії й адаптація людини до соціально-економічних і політичних змін у суспільстві” [2, 8].

Висновки. Бачимо початок звернення педагогічних досліджень до профільної економічної підготовки, обґрунтування змісту профільної економічної освіти. Аналіз праць з проблем профільної економічної освіти в галузі педагогіки доводить, що в Україні відсутні наукові дослідження, в яких розкривається сутність економічного профілю навчання. Зазначене, на нашу думку, дозволяє сформулювати поняття економічного профілю навчання, враховуючи трактування поняття профілю навчання, яке подано у Концепції профільного навчання у старшій школі, як спосіб організації особистісно орієнтованого диференційованого навчання, який у системі загальноосвітньої підготовки направлений на розширене, поглиблене і професійно зорієнтоване вивчення циклу взаємопов'язаних з економікою предметів, які сприяють професійному самовизначенню учнів та включенню їх у соціально-економічні відносини. У цьому, з нашої точки зору, полягає сутність, місце та роль економічного профілю навчання в

ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОФІЛЬ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ІІІ СТУПЕНЯ

системі профільного навчання старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів ІІІ ступеня.

Відзначимо недостатність наукових досліджень з проблеми формування економічної культури учнів старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів ІІІ ступеня з економічним профілем навчання як цілісного педагогічного процесу при наявності досліджень щодо окремих аспектів формування підприємницьких здібностей, а саме організаторських умінь і ціннісних орієнтацій, які є основою підприємницької культури та включаються до складової економічної культури та формування економічних знань. Перспективним і недостатньо дослідженим у вітчизняних наукових дослідженнях є таке педагогічне явище як економічна культура, оскільки в основу поняття науковці закладають різні властиві економічній культурі сутнісні ознаки.

1. Алижанова Х.А. Экономическая подготовка старшеклассников в условиях профильного обучения: автореф. дис. на соискание учен. степени докт. пед. наук: спец. 13.00.08 "теория и методика профессионального образования" /Х.А. Алижанова. – Махачкала, 2012. – 40 с.

2. Гуцан Т.Г. Формування готовності майбутнього вчителя економіки до профільного навчання старшокласників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "теорія і методика професійної освіти" /Т.Г. Гуцан. – Житомир, 2011. – 21 с.

3. Кинзибаева И.Г. Формирование основ экономической компетентности старшеклассников в процессе профильного социально-экономического образования: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "общая педагогика, история педагогики и образования" /И.Г. Кинзибаева. – Екатеринбург, 2006. – 22 с.

4. Про затвердження Концепції профільного навчання у старшій школі [Електронний ресурс]. - Режим доступу до вид.: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/37784/; Наказ МОН № 1456 від 21.10.2013 року

5. Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів ІІІ ступеню [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/8801/; Наказ МОН № 834 від 27.08.2010 року

6. Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1717-2000-n>; Постанова Кабінету міністрів України від 16 листопада 2000 року № 1717

Стаття надійшла до редакції 01.08.2016

“Коли... ..

Слухаєш, не перебивай,
...Говориш, не звинувачуй,
...Даєш, не шкодуєш,
...Обіцяєш, не забувай,
...Відповідаєш, не сперечайся,
...Поступаєшся, не претендуй,
...Робиш, не скаржся,
...Віриш, не сумнівайся,
...Прощаєш, не дорікай”.

“Знайди час на молитву: вона є найбільшою потугою на землі.
Знайди час на працю: вона є найкращою молитвою до Бога.
Знайди час на призадуму: вона є джерелом сили.
Знайди час на читання: воно є джерелом мудрості.
Знайди час на приятель: вона є дорогою до щастя.
Знайди час на усмішку: вона є музикою душі.
Знайди час на милосердя: день короткий, щоб бути самолюбом.
Знайди час на спокій: він потрібний твоїй душі”.

Християнське повчання

